

Předmluva

Čtvrtohorní klimatický režim, tak jak jej vymezují cyklicky se opakující doby ledové a meziledové, se v globálním měřítku projevuje během posledních zhruba dvou a půl milionu let. Z geologického hlediska je to docela krátká doba, pro člověka však doslova věčnost. Nejstarší nálezy fosilních pozůstatků se znaky rodu *Homo* pocházejí z Afriky – z Malawi a z etiopského Hadaru a jsou právě tak staré. Zhruba ze stejné doby známe i první kamenné nástroje vyrobené lidskou rukou. Našly se opět v Etiopii. Geologové někdy nazývají čtvrtohory *antropozoikem*, což znamená *období člověka*.

My lidé jsme přímo ukázkovým výtvozem neklidných čtvrtohorních časů, ve kterých jsme se postupně zrodili. Důkazem toho je naše těkavost, věčná nespokojenost, hravost, touha po poznání, potřeba transcendence – záleží na tom, jak moc vznešeně to chceme nazývat. Jsme výtvozem natolik vydařeným, že se nám postupně podařilo kolonizovat téměř celou planetu, zatím s výjimkou nejdrsnějších polárních krajů a nejvyprahlejších pouští.

Zkoumání čtvrtohorní minulosti vůbec není snadné. Na jednu stranu znamená ponořit se v čase hlouběji, než kam až sahá přirozená lidská zkušenost. Na druhou stranu se nás tato minulost bezprostředně, přímo osobně dotýká. Dá se to přirovnat k pohledu do hluboké studny: Při ústí vidíme každíčký detail, ba co víc, dokonce si na něj můžeme sáhnout. O něco hlouběji vidíme alespoň základní obrysy kamenné obezdívky. V největších hlubinách už nespatříme téměř nic, snad až na nepatrný odlesk oblohy ve vodní hladině.

Minulost – respektive nám dostupný odlesk minulosti v podobě smysluplně interpretovatelných pozůstatků – skutečně jako by měla teleskopickou povahu. Na čím starší úsek historie se zaměříme, tím méně zřetelně se nám jeví. Z toho vychází členění textu do jednotlivých kapitol. Stovkám tisíců let jsou nejpřiměřenější procesy globální úrovně, kratším časovým úsekům zase jevy a procesy na úrovni regionální – v našem případě na úrovni střední Evropy a konkrétně českých zemí.

Když už zaznělo jedno přirovnání, tak si neodpustím ještě druhé. Jde o nedávnou zkušenost z výletu prosluněnou zimní krajinou kdesi v jižních Čechách. Čerstvý sníh ležel na poli, nad hlavou vedení vysokého napětí. Dráty kreslily ve sněhu ostře ohraničený stín. Napadlo mne, jak asi bude stín na sněhu vypadat, když se trochu sehnu a prohlédnu si ho víc zblízka. Podle očekávání se obraz mírně rozostřil při okrajích a celkově zešedl. Když jsem se podíval ještě víc zblízka, blednutí a rozostřování pokročilo nečekaně rychlým tempem. A potom následovalo to, co obvykle máme na mysli, když říkáme, že nevěříme vlastním očím. Při pohledu z asi patnácti centimetrů obraz drátů prostě zmizel! Zkontroloval jsem, jestli si nestíním, jestli jsou dráty pořád na místě a jestli nezašlo slunce. Nic z toho se nestalo, zatímco obraz – k mému úžasu – nebyl k nalezení. A tak mi v tu chvíli naráz došlo, že změna perspektivy neslouží jenom k jakési intelektuální hře, ale že je nejspíš jednou ze základních zkušeností mířících ke skryté povaze světa a lidské mysli, která je jeho přirozenou součástí.

Tato kniha je o neklidných čtvrtohorních časech a o povaze přírody i lidí, jak se nám jeví z velké historické perspektivy. Jednotlivé kapitoly jsou dlouhé populárně vědecké eseje (anglicky by se tomu nejspíš řeklo *review*), které na sebe navazují a postupně splétají společný příběh naší planety, přírody, lidí, krajiny a konkrétních míst. Tomuto formátu se částečně vymyká třetí kapitola zaměřená na metodické předpoklady bádání a kapitola čtvrtá, která nabízí systematizovaný pohled na geologicky nedávnou minulost, užitečný pro porozumění následujícím kapitolám.

Alternativně lze knihu vnímat jako učebnici historické ekologie ilustrovanou řadou konkrétních případových studií. Je psána z oborové pozice biologa, který má jisté badatelské zkušenosti s geologickými disciplínami a s archeologií. Takovou šíři odlišných oborových diskursů však nelze zvládnout, aniž by člověk sem tam škobrtl o úskalí, které obvykle číhá na pomezí oborů. Proto autor prosí laskavého čtenáře o shovívavost.

V Praze dne 30. 6. 2011